

RIIGIKOHUS

DISTISPLINAARKOLLEGIUM

OTSUS

Distsiplinaarasja number	9-13/13-3-1
Otsuse kuupäev	29. aprill 2013
Kohtukoosseis	Eesistuja riigikohtunik Ott Järvesaar, liikmed riigikohtunik Lea Laarmaa, riigikohtunik Tambet Tampuu, Tartu Ringkonnakohtu kohtunik Tiit Lõhmus ja Tartu Maakohtu Tartu kohtumaja kohtunik Ingeri Tamm
Kohtuasi	A Maakohtu B kohtumaja kohtuniku X, sündinud 2. detsembril 1968. a, kohtunikuks nimetatud 21. jaanuaril 1998. a, distsiplinaarasi
Distsiplinaarmenetluse algataja	Tallinna Ringkonnakohtu esimees Urmas Reinola
Asja läbivaatamise kuupäev	28. märts 2013
Istungil osalenud isikud	Tallinna Ringkonnakohtu esimees Urmas Reinola, A Maakohtu B kohtumaja kohtunik X ja tema esindaja vandeadvokaat Veljo Viilol

Istungit protokollis Riigikohtu sekretär Piret Lehemets

RESOLUTSIOON

Mõista A Maakohtu B kohtumaja kohtunik X esitatud distsiplinaarsüüdistuses – ametikohustuste mittekohases täitmisel – õigeks.

DISTISPLINAARSÜÜDISTUS

1. Tallinna Ringkonnakohtu esimees Urmas Reinola algatas 21. jaanuaril 2013. a distsiplinaarmenetluse A Maakohtu B kohtumaja kohtuniku X suhtes kohtute seaduse § 87 lg 2 alusel seoses ametikohustuste mittekohase täitmisega.

Distsiplinaarsüüdistuse kohaselt võib Tallinna Ringkonnakohtule lähiminevikus edasi kaevatud A Maakohtu kohtuniku X koostatud mitme lahendi pinnalt teha järelduse, et kohtunik X on meelevaldselt kasutanud ära seda pädevust, mida seadus annab kohtunikule seaduse tõlgendamisel ja rakendamisel, tõlgendanud meelevaldselt Riigikohtu poolt seaduse kohaldamise kohta antud seisukohti ja oma pealiskaudse suhtumisega ametikohustuste täitmisel irdunud valitsevast ühtsest kohtupraktikast, koheldes oma otsustustega teatud juhuslikku gruppi süüdimõistetuid põhjendamatult soodsalt võrreldes ülejäänud süüdimõistetutega, ning jätnud põhjendamatult riigi kanda kriminaalmenetluses isikute kuritegeliku käitumise tulemil tehtud kulutusi. Kohtunik X

pealiskaudset suhtumist ametikohustuste täitmisesse ilmestab tema poolt kujundatud praktika, kus kasutades ära enda huvides menetluslikke edasikaebepiiranguid, kohaldab ta leebemaid karistusi, kui seda taotleb prokurör, ning ei mõista süüdistatavatelt välja ka täies ulatuses menetluskulused ning tekitab sellega olukorra, kus üks menetluspool ei saa ja teine ei taha kohtuotsuse peale kaebust esitada. Selline reeglipärane teadlik tegevus annab talle võimaluse piirduda ainult kohtuotsuse resolutsiooniga ning varjatult tegutseda erinevalt terviklikust ja väljakujunenud kohtupraktikast menetluskulude hüvitamiskohustuse otsustamisel. Süüdistatavate põhjendamatult leebem kohtlemine annab menetlusosalistele võimaluse spekuloida kohtu usaldusväärsuse ja erapooletuse üle ning kahjustab kohtunikukonna mainet. Sellest tulenevalt ja nähtuvalt kohtute infosüsteemist (KIS-ist) on kohtunik X poolt motiveeritud kohtuotsuse kirjutamise vajadus pärast resolutiivotsuse kuulutamist muutunud erandlikuks ja neil üksikutel juhtudel ilmutab ta kohtuotsuse koostamisel lubamatut pealiskaudsust.

Alltoodud lahendid annavad aluse väita, et kohtunik X ei täida oma ametikohustusi nõuetekohaselt ehk tema distsiplinaarsüütegu seisneb ametikohustuste mittekohases täitmisel – ta ei täida oma töös seadusi ega järgi ka Riigikohtu poolt kujundatud ühtset kohtupraktikat. Peaaegu et massiliselt tehtud „ebaseaduslikud otsused“ annavad alust rääkida juba ebaseadusliku kohtupraktika juurutamisest.

1.1 Kriminaalasjas nr 1-10-254 mõistis kohtunik X 17. septembril 2012 AS-i Jupiter Plus süüdi pistise andmises. Tallinna Ringkonnakohtu 29. novembri 2012. a otsusega maakohtu otsus tühistati ja AS Jupiter Plus mõisteti õigeks. Kohtuotsus on käesolevaks ajaks jõustunud. Maakohtu otsuses ei ole mitte ühtegi mõtet ega järeldust, mis kuuluks algupäraselt maakohtule. Kogu kohtuotsus – 60 lk – on *copy-paste*-tehnikas tehtud ja sinna on kopeeritud peale süüdistuse, kohtuistungil protokolli – süüdistatava esindaja ja tunnistajate ütluseid lausa kaks kuni kolm korda, täies mahus maakohtu istungil kohtuvaidlustes esitatud kaitseteesid ja prokuröri süüdistusteesid. Viimased esinevad kohtuotsuses kohtu järelduste nime all ehk maakohtu järeldused on kopeeritud kõik prokuröri süüdistusteesidest. Selliselt vormistatud kohtuotsus on vastuolus Riigikohtu otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-22-10 väljendatud seisukohtadega. Ka kriminaalasjas nr 1-10-254 on Riigikohus (19. detsembril 2011 tehtud otsus asjas nr 3-1-1-92-11) kohustanud maakohut uuel asja arutamisel muu hulgas igakülgsest hindama süüteokoosseisu tuvastamise seisukohast oluliste asjaolude tuvastamiseks konkreetseid tõendeid. Kohtunik X on otsuses neidsamu tõendeid lehekülgede kaupa ümber kirjutanud kaks kuni kolm korda, kuid mingit hinnangut neile antud ei ole. Ainuke erinevus, mis nende ütluste osas võrreldes Riigikohtu poolt osutatud varem tehtud maakohtu otsusega esineb, on see, et kohus on süüdistatava esindaja ja tunnistajate ütluste ümberkirjutamise lõppu märkinud oma arusaama nende ütluste usaldusväärsuse kohta. Kohtunik X eesistumisel tehtud kohtuotsuses ei ole tõendeid sisuliselt hinnatud, mingi osa refereeritud tõenditest on esitatud rasvases trükkis, kuid mida sellega öelda tahetakse, sellest otsuse lugeja aru ei saa. Selliselt vormistatud põhjendamatult mahuka kohtuotsuse lugejale ei ole kohtu siseveendumuse kujunemine jälgitav.

Tallinna Ringkonnakohtu juhtis juba 23. septembri 2008. a määrusega kriminaalasjas nr 1-04-179 kohtunik X tähelepanu lubamatusele piirduda kohtulahendite tegemisel ainult tõendite ja kohtumenetluse poolte seisukohtade kopeerimisega, märkides, et olukorras, kus ilma täiendava argumenteerimiseta võetakse üle kõik süüdistuse seisukohad, satub esmase löögi alla just kohtumenetluse erapooletus ning ühtlasi ka usaldusväärsus. Võib isegi väita, et sellisel juhul on kohus vähemalt näiliselt väljunud kriminaalasja erapooletu lahendaja funktsioonist ja asunud toetama süüdistusfunktsiooni, mis on aga otsuses vastuolus kohtu erapooletuse, võimude lahususe ja kohtumenetluse võistlevuse põhimõtetega, mis on kohtumenetluse üheks esmaseks nõudeks. Vormistades kohtuotsuse menetlusosalistele ilmselt märgatavas *copy-paste*-tehnikas, esitades kohtu seisukohad sõna-sõnalt prokuröri seisukohti kopeerides, on kohtunik andnud vähemalt menetlusosalistele võimaluse spekuloida mõttega kohtu pealiskaudsusest ja erapooletusest, loonud väärettekujutuse õigusemõistmisest ja kohtu rollist üldse süüküsimuse otsustamisel ning on kohtu

mainet kahjustava toimega. Varasemad tähelepanu juhtimised analoogilistele rikkumistele on jäänud tagajärjetuks.

1.2 Tallinna Ringkonnakohtule saabus 21. novembril 2012 määruskaebus A Maakohtu täitmiskohtuniku 29. oktoobri 2012. a määruse peale asjas nr 1-12-4868. Seoses selle määruskaebuse menetlemisega selgus, et kohtunik X on 7. juunil 2012 teinud kokkuleppemenetluses kriminaalasjas nr 1-12-4868 kohtuotsuse, millega kinnitas ebaseadusliku kokkuleppe ja mõistis süüdistatavale ebaseadusliku karistuse, mis lõppkokkuvõttes kergendas tema olukorda sedavõrd, et 3 aasta ja 4 kuulise reaalse vangistuse asemel tuleb tal ära kanda vaid 7 kuud vangistust. Kohtunik X rikkus materiaalõigust sellega, et ei järginud karistuste liitmise üldpõhimõtteid, mille kohaselt olukorras, kui süüdimõistetut paneb pärast kohtuotsuse kuulutamist, kuid enne karistuse täielikku ärakandmist toime uue kuriteo, suurendatakse uue kuriteo eest mõistetud karistust eelmise kohtuotsuse järgi mõistetud karistuse ärakandmata osa võrra ehk kohaldatakse KarS § 65 lg 2 sätteid. Käsitletaval juhul ei ole vaidlust selle üle, et süüdistatav pani nädal aega pärast eelmise kohtuotsuse tegemist ja enne karistuse ärakandmist toime uue kuriteo, milles ta A Maakohtu 7. juuni 2012. a otsusega ka süüdi mõisteti. Seega tuli lõpliku karistuse mõistmisel kohaldada KarS § 65 lg 2, mis omakorda välistab tingimusliku vangistuse mõistmise süüdistatavale. Sellist seisukohta on korduvalt väljendanud ka Riigikohus oma otsustes (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsused kriminaalasjades nr 3-1-1-96-03 ja nr 3-1-3-3-04). Maakohus karistusi ei liitnud ja jättis eelmise karistuse – vangistuse, mis oli asendatud üldkasuliku tööga – iseseisvalt täitmisele.

A Maakohtu 7. juuni 2012. a kohtuotsus ei võimalda ka hiljem ehk täitemenetluse käigus KrMS § 413 alusel KarS § 65 lg 2 järgi seaduslikku karistust enam mõista, sest täitemenetluses ei ole võimalik enam tühistada juba tingimisi mõistetud karistust.

Mõistes 7. juuni 2012. a kohtuotsusega süüdistatavale ebaseadusliku karistuse, rikkus kohtunik X põhiseaduse §-s 146 sätestatud nõuet, mille kohaselt mõistab kohus õigust kooskõlas seadustega. Selline kohtuniku süüline käitumine tõi kaasa süüdistatava ebaseaduslikult leebe karistusõigusliku kohtlemise, mis andis võimaluse süüdimõistetutele, kohtuotsuse täitmisega tegelevatele ametnikele ja kaitsjale arvamuseks, et isikute karistamist Eesti Vabariigis ei mõjuta mitte kehtivad seadused, vaid konkreetse kohtuniku orienteerumine seadustes ja seaduste tundmine ning on võimalikud olukorrad, kus kohtuniku seaduse mittetundmine võib kaasa tuua ka ebaseaduslikult leebe karistusõigusliku kohtlemise. Tegemist on kohtusüsteemi mainet kahjustava süüliku käitumisega.

1.3 Süüdimõistva kohtuotsusega süüdistatavalt menetluskulude väljamõistmist reguleerib KrMS § 180, mille esimene lõige sätestab reegli, et süüdimõistva kohtuotsuse korral hüvitab menetluskulud süüdimõistetut. Erandiks on vaid KrMS §-s 182 sätestatud juhud. KrMS § 180 lg 3 kohaselt arvestab kohus menetluskulusid määrates süüdimõistetut varalist seisundit ja resotsialiseerumisväljavaateid. Kui menetluskulude hüvitamine käib süüdimõistetule ilmselt üle jõu, jätab kohus osa neist riigi kanda. Seega on seaduse järgi välistatud kõigi menetluskulude riigi kanda jätmine. Kohtunik X on kestvalt juurutanud praktikat, millega rikub KrMS § 180 lg 3 sätteid ja jätab kohtuotsusega kõik tekkinud menetluskulud riigi kanda. Kuna kõik sellised otsustused on päädinud enamasti kohtuotsuse resolutiivosaga ehk neid ei ole keegi vaidlustanud, siis on jäänud ka kohtuniku selline ebaseaduslik praktika kõrgemate kohtuinstantside vaateväljast välja. Esmakordselt tuli seaduserikkumine ilmsiks A Maakohtu 16. oktoobri 2012. a otsuse peale esitatud apellatsiooni menetlemisel kriminaalasjas nr 1-12-8535. Ilmnenu rikkumistele juhtis Tallinna Ringkonnakohus tähelepanu 27. novembri 2012. a määruses.

Pistelisel kontrollimisel kohtute infosüsteemist (KIS-ist) selgus, et tegemist ei ole ainuuhuga, vaid samasugused otsustused on kohtunik X teinud veel kriminaalasjades nr 1-12-11211; nr 1-12-6572 ja nr 1-12-6200.

Sisuliselt on maakohtunik võtnud endale otsustada küsimuse, mis vastavalt põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadusele on antud ainult Riigikohtule. Riigikohus saab otsustada, kas õigustloov akt vastab põhiseadusele. Maakohtunik peab sellisel juhul, kui ta jätab seaduse

kohaldamata põhjendusel, et see on vastuolus põhiseadusega, põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 4 lg 3 kohaselt algatama menetluse kohtuotsuse või -määruse edastamisega Riigikohtule. Sellisel juhul ei saa maakohus menetlus päädida kohtuotsuse resolutsiooniga, sest kohtuotsuses tuleb esitada oma seisukohtade põhjendused.

Jättes kohtuotsusega kõik menetluskulud riigi kanda, ei ole kohtunik X lähtunud seadusest ja on sellega rikkunud põhiseaduse §-s 146 sätestatud nõuet.

Samuti on kohtunik X jätnud kõik menetluskulud riigi kanda kriminaalasjades nr 1-12-9618, nr 1-12-11275 ja nr 1-12-9323, kus lõplik karistus mõisteti süüdimõistetule kuritegude hiljem tuvastatud konkurentsi alusel. Sundraha välja mõistmata jätmise ei ole sellisel juhul absoluutne reegel. Sundraha küsimuse otsustamiseks kriminaalasjas, milles mõistetakse karistus KarS § 65 lg 1 alusel kuritegude hiljem tuvastatud kogumi eest, ei ole seadusandja eriregulatsiooni kehtestanud, mistõttu ei ole välistatud, et katmaks kriminaalasjade menetlemisega kaasnevaid üldisi menetluskulusid, mõistetakse süüdistatavalt sundraha välja nii varasema kui ka hilisema kohtuotsusega. Sellises olukorras sundraha väljamõistmise küsimuse lahendamisel tuleb alati lähtuda konkreetsest kriminaalmenetlusest (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-24-11 p-d 10.1 ja 10.2).

Põhjendamatu ja seadusest mittetulenev on kohtunik X seisukoht, et kuritegude hiljem tuvastatud konkurentsi tingimustes tuleb kaitsjatasu jätta riigi kanda. Kaitsjatasu suurus põhineb ajakulul ja seetõttu ei saa kuidagi väita, et kui kahes eraldi menetluses menetletud kuriteod oleks menetletud ühes menetluses, oleks kaitsjatasu olnud ikka sama suur, kui seda on juba ühe kohtuotsusega süüdistatavalt välja mõistetud. Seega ei saa kuidagi väita, et kaitsjatasu on süüdistatavalt välja mõistetud toptelt, vaid seda on tehtud lihtsalt kahes osas.

Menetluskulude väljamõistmise küsimuses süüdimõistetutelt on välja kujunenud sisuliselt ühtne kohtupraktika, mis tunnistab KrMS § 180 lg-s 3 sätestatud reeglit, et süüdimõistva kohtuotsuse korral jäävad menetluskulud üldjuhul süüdimõistetule kanda.

Vastupidiselt valitsevale kohtupraktikale ei mõista kohtunik X mitte kunagi menetluskulusid täies ulatuses välja süüdimõistetutelt. Kriminaalasjades nr 1-12-11496 ja nr 1-12-11206 tehtud kohtuotsustega on kohtunik X vabastanud täielikult menetluskulude hüvitamisest ka töökohta omavad süüdistatavad. X tööstiil viitab pealiskaudsele suhtumisele konkreetse küsimuse lahendamisel, otsustused on tehtud formaalselt, enda poolt ühtsest kohtupraktikast erinevalt juurutatud praktika alusel ja ei ole arvestatud igal konkreetsel juhul sisuliselt KrMS § 180 lg-s 3 kohtule antud õigust menetluskulude osaliselt riigi kanda jätmisel.

1.4 Eesti kohtuniku eetikakoodeksi punkt 14 sätestab kohtunikule nõude olla õigusemõistmisel erapooletu ja õiglane ning püüda sellisena näida ka mõistlikule kõrvalseisjale. Selleks kohtleb kohtunik muu hulgas protsessiosalisi võrdselt. Kohtunik X on ülalkirjeldatud tegevusega rikkunud kohtunikule eetikakoodeksis esitatud nõudeid ja põhiseaduses §-s 146 sätestatud nõuet mõista õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega.

2. Kolleegiumi istungil jäi distsiplinaarmenetluse algataja, Tallinna Ringkonnakohtu esimees U. Reinola, esitatud distsiplinaarsüüdistuse juurde ja taotles kohtunik X distsiplinaarsüüdistuse süüditunnistamist. Karistuse osas ta ettepanekut ei teinud. Distiplinaarmenetluse algataja täpsustas, et kuigi distiplinaarsüüdistus on vormistatud väga mahukana ja võib-olla mõnevõrra ebakonkreetsena, pidas ta süüdistuse koostamisel silmas, et selle põhisisu on esitatud süüdistuse teksti alguses. Kõik süüdistuses viidatud kohtulahendid on esitatud üksnes süüdistuse tõendamiseks.

3. Kohtunik X esindaja vandeadvokaat V. Viilol leidis, et distiplinaarsüüdistuses kirjeldatud kohtulahendite pinnalt ei ole õige teha distiplinaarsüüdistuse alguses märgitud järeldusi, et kohtunik X on tahtlikult ja jämedalt rikkunud seadusi ja Riigikohtu juhiseid.

DISTSIPLINAARKOLLEEGIUMI ISTUNGIL UURITUD TÕENDID JA TUVASTATUD ASJAOLUD

4. Kohtunik X võttis omaks, et kriminaalasjas nr 1-10-254 esineb A Maakohtu 17. septembri 2012. a otsuses mitmeid vajakajäämisi. Nii on kohtuotsuses kordusi, samuti on liiga pikalt ja üksikasjalikult kirjeldatud kõiki kohtus uuritud tõendeid. Kohtuniku sõnul on see tingitud sellest, et see kriminaalasi oli esimese astme kohtus arutamisel juba teist korda ja ta ei soovinud, et mõni tõend jääks kohtuotsuses kajastamata. Samas ei nõustunud X sellega, et kohtuotsus on motiveerimata. Seda tõendab tema arvates ka asjaolu, et Tallinna Ringkonnakohtu 29. novembri 2012. a otsusest ei nähtu, et maakohtu otsuse tühistamise aluseks oleks olnud KrMS § 339 lg 1 p 7. Kohtunik X tunnistas, et A Maakohtu 7. juuni 2012. a otsuse tegemisel kriminaalasjas nr 1-12-4868 ta eksis, kui jättis süüdistatavale Tallinna Ringkonnakohtu 28. mai 2012. a otsusega karistuseks mõistetud üldkasuliku töö iseseisvaks täitmiseks. Samuti tunnistas kohtunik X, et ta on distsiplinaarsüüdistuses kirjeldatud lahendites jätnud menetluskulusid osaliselt või täielikult riigi kanda, kuigi KrMS § 180 lg 3 kohaselt võib kohus jätta menetluskulud riigi kanda üksnes osaliselt. Kohtunik kinnitas, et mingit isiklikku huvi tal nende kohtulahendite tegemisel ei olnud ja ta lähtus üksnes konkreetsetes kriminaalasjades tuvastatud asjaoludest, millest nähtus, et süüdistatavad ei ole ilmselgelt võimelised menetluskulusid täielikult või ka osaliselt hüvitama.

Kohtunik X palus kolleegiumil arvestada ka järgmisi asjaolusid: esimese astme kohtuniku suurt töökoormust, mis nähtub tema poolt esitatud kirjalikest tõenditest 2012. aasta lahendatud asjade kohta, kusjuures tema tehtud otsustest tühistati täies ulatuses ainult üks (otsus kriminaalasjas 1-10-254) ja osaliselt kaks; praegu kasvab tema perekonnas kaks alaealist last; 2012. aastal suri tema vend, kes enne seda oli pikalt haige ja vajas tema hoolitsust.

5. A Maakohtu 17 septembri 2012. a otsusest ja Tallinna Ringkonnakohtu 29. novembri 2012. a otsusest kriminaalasjas 1-10-254 nähtub, et kohtunik X koostatud maakohtu otsuses esinevad kordused süüdistuse osas (vt kohtuotsuse lk-d 2-4, 35-37 ja 38-39); kohtuotsus sisaldab praktiliselt täies mahus kaitsekõne (kohtuotsuse lk-d 11-22); oluliselt ülemäära detailselt on kajastatud tunnistajate ütlusi ning kohtu seisukohad sisaldavad olulisel määral prokuröri süüdistuskõnes esitatut. Need puudused on tuvastatud ka Tallinna Ringkonnakohtu otsusega. Samas on ringkonnakohus asunud seisukohale (vt kohtuotsus lk 15-16), et ei tunnista maakohtu otsuses täielikult motiivide puudumist KrMS § 339 lg 1 p 7 mõttes, mis tooks kaasa kohtuotsuse tühistamise ja kriminaalasia saatmise uueks arutamiseks maakohtule. Samuti märkis ringkonnakohus, et praktikas ei ole välistatud, et kohus nõustub prokuröri seisukohtadega ning prokuröri motiveeringuga ja seetõttu ongi kohtu seisukoht sarnane prokuröri omaga. Ringkonnakohus leidis (vt kohtotsus lk 25 p 9), et maakohus on hinnanud tõendeid ühekülgselt ja puudulikult ning seetõttu jõudnud põhjendamatule seisukohale, mis on kaasa toonud ka ebaseadusliku kohtuotsuse tegemise. Kolleegiumi hinnangul on tegemist muu menetlusõiguse olulise rikkumisega KrMS § 339 lg 2 mõttes, mis on kaasa toonud ka materiaalõiguse ebaõige kohaldamise, ja seetõttu tuleb maakohtu otsus tühistada.

6. Kriminaalasjas nr 1-12-4868 tunnistati kohtunik X poolt tehtud A Maakohtu 7. juuni 2012. a otsusega kokkuleppe menetluses süüdistatav süüdi KarS §184 lg 2 p 2 järgi ja talle mõisteti karistuseks kolm aastat vangistust, millest koheselt ärakandmisele määrati 3 kuud ja ülejäänud 2 aastat 9 kuud vangistust jäeti kolmeaastase katseajaga tingimuslikult kohaldamata Tallinna Ringkonnakohtu . 28. mai 2012. a otsusega mõistetud karistuse – 240 tundi üldkasulikku tööd – jättis kohus iseseisvaks täitmiseks. Liitkaristust kohus ei moodustanud. Kohtuotsusest ei nähtu, et kokkuleppe oleks sisaldanud liitkaristust või süüdistatavale varem mõistetud üldkasuliku töö iseseisvale täitmisele jätmist. Tallinna Ringkonnakohus asus samas kriminaalasjas 5. detsembri 2012. a määruses seisukohale, et esitatud kujul ei olnud maakohus 7. juuni 2012. a otsusega

õigustatud kokkulepet kinnitama, sest kokkuleppes ei nähtud ette kohtuotsuste kogumi eest liitkaristuse mõistmist.

7. A Maakohtu 16. oktoobri 2012. a otsusega kriminaalasjas nr 1-12-8535 jäeti kaitsjale makstud tasu ja sundraha riigi kanda. Süüdistatavalt mingeid menetluskulusid kohus välja ei mõistnud, sest leidis, et nende tasumine käib süüdistatavale ilmselt üle jõu. Maakohtu otsuse tegi kohtunik X. Selles asjas Tallinna Ringkonnakohtu 27. novembri 2012. a määruses nenditakse, et menetluskulude osas rikkus maakohus KarS § 180 lg 3 (tegelikult peaks olema KrMS § 180 lg 3) sätteid, kuid vastava kaebuse puudumise tõttu ei ole ringkonnakohtul volitusi maakohtu otsust menetluskulude osas muuta.

8. A Maakohtu kohtuniku X poolt lühimenetluses tehtud 29. novembri 2012. a otsusest kriminaalasjas nr 1-12-11211; 18. septembri 2012. a otsusest kriminaalasjas nr 1-12-6572; 4. juuli 2012. a otsusest kriminaalasjas nr 1-12-6200 ja 31. oktoobri 2012. a otsusest kriminaalasjas nr 1-12-9323 ning kokkuleppemenetluses tehtud 11. oktoobri 2012. a otsusest kriminaalasjas nr 1-12-9618 ja 5. detsembri 2012. a otsusest kriminaalasjas nr 1-12-11275 nähtub, et süüdistatavatelt menetluskulusid välja mõistetud ei ole, kaitsjatele makstud tasud ja sundrahad on kõigi süüdistatavate osas jäetud riigi kanda. Nendest otsustest on kohus motiveerinud menetluskulude riigi kanda jätmist üksnes kriminaalasjas nr 1-12-11211 ja seda sellega, et menetluskulude hüvitamine käiks süüdistatavale ilmselgelt üle jõu.

9. Kokkuleppemenetluses tehtud A Maakohtu 5. detsembri 2012. a otsusega kriminaalasjas nr 1-12-11496 ja 27. novembri 2012. a otsusega kriminaalasjas nr 1-12-11206 mõistis kohus süüdistatavatelt välja sundraha ja koopiate tegemise kulu, kuid samas jättis riigi kanda määratud kaitsjale makstud tasu.

10. Veel uuris kolleegium A Maakohtu esimehe Helve Särgava 27. detsembri 2012. a kirjalikku selgitust Tallinna Ringkonnakohtu esimehele ja 6. veebruaril 2013 distsiplinaarkolleegiumile esitatud kohtunik X tööalast iseloomustust. Nendest tõenditest nähtub, et 2011. aastal jagati kohtunik Xle 31 üldmenetluse asja, mis on veidi suurem kohtunikele jagatud keskmisest, kuid teisi asju oli tema menetluses võrdselt teiste kohtunikega. 2012. aastal oli kohtunik X koormus kõigis asjade liikides teiste kohtunikega võrdne. (Töökoormuse kohta esitas kohtunik X distsiplinaarkolleegiumile ka kirjalikud tabelid). Kohtunik X on osalenud pidevalt koolitustel, kus on käsitletud nii karistuste liitmist kui ka kohtuotsuste motiveerimist. Tema menetletud asjades on toimikud korrektselt vormistatud ja tähtaegselt üle antud kantseleisse. Menetlusosaliste poolt tema kohta kohtu esimehele kaebusi ei ole esitatud. Kohtunik X on distsiplineeritud ja sõbralik kolleeg.

11. Kohtunik X esitas distsiplinaarsüüdistuse kohta kirjaliku selgituse nii A Maakohtu esimehele kui ka kohtunike distsiplinaarkolleegiumile. Selgitustes on kohtunik X 19 lehel korranud kriminaalasjas nr 1-10-254 tehtud kohtuotsuse teksti. Pärast seda on kohtunik teinud järelduse, et ta ei nõustu sellega, et kohtuotsuses ei ole tõendeid üldse hinnatud. Kohtunik juhib tähelepanu asjaolule, et ei kriminaalasjas nr 1-10-254 tehtud kohtuotsust ega ühtki teist tema tehtud kohtulahendit ei ole ringkonnakohus tühistanud motiveerimatuse motiivil. Seonduvalt kriminaalasjas nr 1-12-4868 tehtud kohtuotsusega leiab ta, et oleks pidanud kriminaalaja prokuratuuri tagastama ja kokkulepet mitte kinnitama. Samas märgib ta, et seoses karistuste liitmisega ei ole varem tema lahendeid kõrgemate astmete kohtute poolt tühistatud. Ta kahetseb oma eksimust. Menetluskuludega seonduvalt selgitab kohtunik X, et ta on kohtuotsustes põhistanud, miks ta jätab need täielikult või osaliselt riigi kanda. Vaatamata valitsevale kohtupraktikale menetluskulude osas arvas ta, et lähtudes KrMS § 180 lg-st 3 ja põhiseaduse §-st 12 on erandlikel asjaoludel võimalik jätta menetluskulud ka täies ulatuses riigi kanda. Kohtunik ei nõustu distsiplinaarsüüdistuses väljendatud seisukohaga, et ta juurutab teadvalt ja tahtlikult meelevaldset ja ebaseaduslikku kohtupraktikat

süüdistatavatelt menetluskulude väljamõistmise otsuste tegemisel. Samuti ei ole ta loonud olukorda, et seadust rikkudes luua süüdistatavatele põhjendamatuid soodustusi selleks, et nad otsuste peale kaebusi ei esitaks ja lubaksid kohtul piirduda kohtuotsuste resolutiivosa tegemisega. Kohtunik X kinnitab, et tal ei ole kunagi olnud eesmärki ametikohustuste täitmisest kõrvale hoiduda. Ta tunnistab ja kahetseb, et jättis ekslikult kriminaalasjades menetluskulusid täies ulatuses riigi kanda ning lubab tulevikus selliseid eksimusi vältida. X palub distsiplinaarkolleegiumil arvestada, et ta on riigiteenistuses töötanud kokku 25 aastat ja sellest 15 aastat kohtunikuna. Varem ei ole teda distsiplinaarkorras karistatud. Tema ülalpidamisel on kaks alaealist last. Veel palub ta arvestada asjaolu, et 2012. aasta on talle olnud isiklikult väga raske seetõttu, et pärast pikka haigust suri 11. mail 2012 tema vend.

DISTIPLINAARKOLLEEGIUMI SEISUKOHT

12. Kohtute seaduse § 87 lg 2 kohaselt on kohtuniku distsiplinaarsüütegu kohtuniku süüline tegu, mis seisneb ametikohustuse täitmata jätmises või mittekohases täitmisel. Distsiplinaarsüütegu on ka kohtuniku vääritud tegu. Kolleegium on varasemas praktikas märkinud, et kohtuniku süüteoks võib olla ka õigusnormi ilmselge rikkumine. Kuid samas peab kohtuniku sõltumatuse tagamiseks olema välistatud tema distsiplinaarne mõjutamine selle eest, et ta tõlgendas õigust oma siseveendumuse kohaselt ja erinevalt üksikõik kelle arusaamast. Oluline on seejuures kontrollida, kas kohtunik rikkus ilmselget õigusnormi ja kas see rikkumine oli süüline. Kohtunik X suhtes on distsiplinaarmenetlus algatatud seoses ametikohustuste mittekohase täitmisega.

13. Kolleegiumi istungil kinnitas distsiplinaarmenetluse algataja U. Reinola, et süüdistuse põhisisu on esitatud süüdistuse teksti alguses ja süüdistuses viidatud kohtulahendid on esitatud üksnes süüdistuse tõendamiseks. Enne konkreetsete kohtulahendite kirjeldamist on süüdistuses järgmine tekst: „Mitmete Tallinna Ringkonnakohtule lähiminevikus edasi kaevatud A Maakohtu kohtunik X koostatud lahendite pinnalt võib teha järelduse, et kohtunik X on meelevaldselt kasutanud ära seda pädevust, mida seadus annab kohtunikule seaduse tõlgendamisel ja rakendamisel, tõlgendanud meelevaldselt Riigikohtu poolt seaduse kohaldamise kohta antud seisukohti ja oma pealiskaudse suhtumisega ametikohustuste täitmisse irdunud valitsevast ühtsest kohtupraktikast koheldes oma otsustustega teatud juhuslikku gruppi süüdimõistetuid põhjendamatult soodsalt võrreldes ülejäänud süüdimõistetutega ning jätnud põhjendamatult riigi kanda kriminaalmenetluses isikute kuritegeliku käitumise tulemil tehtud kulutusi. Kohtunik X pealiskaudset suhtumist ametikohustuste täitmisel ilmestab tema poolt kujundatud praktika, kus kasutades ära enda huvides menetluslikke edasikaebepiiranguid, kohaldab ta leebemaid karistusi, kui seda taotleb prokurör ning ei mõista süüdistatavatelt välja ka täies ulatuses menetluskulusid ning tekitab sellega olukorra, kus üks menetluspool ei saa ja teine ei taha kohtuotsuse peale kaebust esitada. Selline reeglipärane teadlik tegevus annab talle võimaluse piirduda ainult kohtuotsuse resolutsiooniga ning varjatult tegutseda erinevalt terviklikust ja väljakujunenud kohtupraktikast menetluskulude hüvitamiskohustuse otsustamisel. Nimetatud süüdistatavate põhjendamatult leebem kohtlemine annab võimaluse menetlusosalistele spekuloida kohtu usaldusväärsuse ja erapooletuse üle ning kahjustab kohtunikukonna mainet. Sellest tulenevalt ja nähtuvalt Kohtute Infosüsteemist (KIS-st) nähtub, et kohtunik X poolt on motiveeritud kohtuotsuse kirjutamise vajadus peale resolutiivotsuse kuulutamist muutunud erandlikuks ja neil üksikutel juhtudel ilmutab ta kohtuotsuse koostamisel lubamatut pealiskaudsust.“ Kolleegium märgib, et distsiplinaarsüüdistuse see tekstiosa sisaldab küll mitmeid etteheiteid kohtunik X tegevusele, kuid see on negatiivne ja emotsionaalne hinnang X kutsetegevusele üldiselt ega ole seostatud kohtunik X tegevusega konkreetsetes kohtuasjades. Kolleegiumi arvates saab aga kohtuniku distsiplinaarsüüteo eest karistada üksnes konkreetsete tegude eest, mille puhul on muu hulgas võimalik hinnata, kas kohtuniku distsiplinaarvastutusele

võtmine ei ole aegunud. Eeltoodust tulenevalt ei pea kolleegium võimalikuks analüüsida selles tekstiosas kohtunik Xle esitatud etteheiteid.

14. Süüdistuse igakülgse uurimise huvides esitab kolleegium oma seisukohad ka süüdistuses sisalduvate konkreetsete kohtulahendite pinnalt kohtunik Xle tehtud etteheidete osas.

14.1 A Maakohtu 17. septembri 2012. a kohtuotsuse pinnalt kriminaalasjas nr 1-10-254 on distsiplinaarsüüdistuses tehtud kohtunik Xle järgmised etteheited: kohtuotsus on koostatud suures osas nn *copy-paste*-tehnikas kohtuistungis protokollist, kohtuotsuses esineb palju kordusi, kohtu seisukohtadena on esitatud prokuröri seisukohad ja tõendid on jäetud hindamata. Distsiplinaarkolleegium leiab, et kehtiv kriminaalmenetluse seadustik ei keela kohtuotsuse tegemisel nn *copy-paste*-tehnikat kasutamist. Küll aga on taunitav kohtuotsuses korduste (vt kohtuotsuse lk-d 2-4, 35-37 ja 38-39) esinemine ja tunnistajate ütluste ning menetlusosaliste seisukohtade ülemäära detailne esitamine, sest see suurendab asjatult kohtuotsuse mahtu ning raskendab oluliselt kohtuotsuse lugemist ja sellest arusaamist. Samas leiab kolleegium, et kohtuniku oskamatus nõuetele vastavalt kohtuotsust koostada on kõrvaldatav kohtuniku osalemisega vastavasisulistel koolitustel, kuid selline oskamatus ei anna alust hinnata tema tegevust süüliselt ametikohustuste mittekohase täitmisenä. Mis puutub etteheitesse kohtuotsuses põhjenduste puudumisse ja prokuröri seisukohtade esitamisse kohtu seisukohtadena, siis neid küsimusi on kaalunud Tallinna Ringkonnakohus 29. novembri 2012. a otsuses. Ringkonnakohus ei tunnistanud maakohtu otsuses täielikult motiivide puudumist KrMS § 339 lg 1 p 7 mõttes, mis tooks kaasa kohtuotsuse tühistamise ja kriminaalasja saatmise uueks arutamiseks maakohtule. Samuti märkis ringkonnakohus, et praktikas ei ole välistatud, et kohus nõustub prokuröri seisukohtadega ning prokuröri motiveeringuga ja seetõttu ongi kohtu seisukoht sarnane prokuröri omaga. Seega ei tuvastanud ka ringkonnakohus nende asjaolude osas maakohtu poolt kriminaalmenetlusõiguse olulist rikkumist KrMS § 339 lg 1 mõttes. Ringkonnakohus leidis, et maakohtu otsus tuleb tühistada kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumise tõttu KrMS § 339 lg 2 mõttes, mis seisnes maakohtu poolt tõendite ühekülgse ja puudulikus hindamises ning mis tõi kaasa ka materiaalsoiguse ebaõige kohaldamise.

Eeltoodust tulenevalt ei ole ka distsiplinaarkolleegiumil alust tunnistada nimetatud minetusi kohtuotsuses sellisteks rikkumisteks, mis tooks kaasa kohtunik X osas distsiplinaarsüüteo toimepanemise.

14.2 Järgnevalt hindab kolleegium kohtunik Xle tehtud etteheiteid seoses tema poolt kokkuleppemenetluses tehtud A Maakohtu 7. juuni 2012. a kohtuotsusega kriminaalasjas nr 1-12-4868. Selle otsusega kinnitas kohus kokkuleppe, milles puudus liitkaristus kohtuotsuste kogumi eest, ja jättis eelmise kohtuotsusega mõistetud karistuse – vangistuse, mis oli asendatud üldkasuliku tööga – iseseisvalt täitmisele. Kohtunik X tunnistas enda eksimust selles kriminaalasjas kohtuotsuse tegemisel. Kolleegium leiab, et selle kriminaalasjaga seotud etteheited distsiplinaarsüüdistuses on põhjendatud osas, mille kohaselt jättis maakohus süüdistatavale eelmise kohtuotsusega mõistetud karistuse – üldkasulik töö – iseseisvaks täitmiseks. Kriminaalasjas sõlmitud kokkuleppes peab KrMS § 245 lg 1 p 5 ja lg 3 kohaselt olema märgitud süüdistatava karistus. Kui karistus mõistetakse mitme kohtuotsuse järgi, märgitakse kokkuleppes ka üldkaristuse liik ja määr. KrMS § 248 lg 1 p 5 kohaselt peab kokkuleppemenetluses süüdimõistev kohtuotsus sisaldama kokkuleppekohast karistust. KrMS § 248 lg 1 p 2 kohaselt teeb kohus kriminaaltoimiku prokuratuurile tagastamise määruse muu hulgas ka siis, kui ta ei nõustu karistuse liigi või määraga. Kirjeldatud normide kohaselt ei võinud kohtunik X kriminaalasjas nr 1-12-4868 kohtuotsusesse kirjutada süüdistatavale eelmise kohtuotsusega mõistetud karistust – üldkasuliku tööga asendatud vangistust –, sest seda prokuröri poolt kohtule esitatud kokkulepe ei sisaldanud. Olukorras, kus kohtule oli enne kokkuleppemenetluses kriminaalasjas otsuse tegemist teada, et süüdistatava suhtes

on ka varem tehtud kohtuotsus, millega mõistetud karistus ei ole täielikult ära kantud, oleks kohtunik pidanud jätma kokkuleppe kinnitamata ja kriminaaltoimiku prokuratuurile tagastama. Kuna tegemist on KrMS 9. peatüki 2. jao sätete rikkumisega, siis oli selle rikkumise avastamise korral kohtumenetluse pooltel KrMS § 318 lg 4 kohaselt ringkonnakohtule apellatsiooni esitamise õigus. Apellatsioonkaebust selles asjas ei esitatud.

Distsiplinaarkolleegium küll taunib kohtuniku sellist eksimust, kuid leiab, et ei ole otstarbekas, mõistlik ega õiglane pidada kohtuniku sellist ühekordset eksimust distsiplinaarsüüteks. Kolleegium lähtub sellise otsustuse tegemisel järgmistest asjaoludest 1) kõnealune rikkumine ei toonud kaasa süüdistatava olukorra raskendamist; 2) seda rikkumist oleks olnud võimalik kõrvaldada korralise kohtukaebe korras; 3) ei ole tõendeid, et kohtuniku selline eksimus oleks korduv ja 4) kohtunik on oma eksimust tunnistanud ja seda siiralt kahetsenud.

14.3 Süüdimõistva kohtuotsusega süüdistatavalt menetluskulude väljamõistmist reguleerib KrMS § 180, mille esimene lõige sätestab reegli, et süüdimõistva kohtuotsuse korral hüvitab menetluskulud süüdimõistetu. Erandiks on vaid KrMS §-s 182 sätestatud juhud. KrMS § 180 lg 3 kohaselt arvestab kohus menetluskulusid määraates süüdimõistetu varalist seisundit ja resotsialiseerumisväljavaateid. Kui menetluskulude hüvitamine käib süüdimõistetule ilmselt üle jõu, jätab kohus osa neist riigi kanda.

14.3.1 Distsiplinaarsüüdistuse kohaselt on kriminaalasjades nr 1-12-9618, nr 1-12-11275 ja nr 1-12-9323 tegemist olukorraga, kus kohus tuvastas kuritegude hiljem tuvastatud kogumi. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2. mai 2011. a otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-24-11 on selgitatud järgmist. Sundraha küsimuse otsustamiseks kriminaalasjas, milles mõistetakse karistus KarS § 65 lg 1 alusel kuritegude hiljem tuvastatud kogumi eest, ei ole seadusandja eriregulatsiooni kehtestanud, mistõttu ei ole välistatud, et katmaks kriminaalasjade menetlemisega kaasnevaid üldisi menetluskulusid mõistetakse süüdistatavalt sundraha välja nii varasema kui ka hilisema kohtuotsusega. Seetõttu kriminaalasjades, milles mõistetakse karistus kuritegude hiljem tuvastatud kogumi eest, tuleb sundraha väljamõistmise küsimuse lahendamisel lähtuda alati konkreetsest kriminaalmenetlusest (vt otsuse p 10.1). Seega pidi kohus nendes asjades sundraha ja muude menetluskulude hüvitamise otsustamisel lähtuma konkreetsest kriminaalmenetlusest, sh samade süüdistatavate suhtes varem tehtud kohtuotsustest menetluskulude kohta. Distsiplinaarkolleegiumile ei ole esitatud nendes kriminaalasjades süüdistatavate suhtes varem tehtud kohtuotsuseid ega muid tõendeid, mis kinnitaksid distsiplinaarsüüdistuses esitatud kriminaalasjades menetluskulude hüvitamise küsimuse ebaõiget lahendamist.

Eeltoodu tõttu ei ole nende kriminaalasjade osas tuvastatud asjaolusid, mille alusel saaks asuda seisukohale, et kohtunik X rikkus menetluskulude hüvitamise küsimuse lahendamisel seadust ning pani sellega toime distsiplinaarsüüteo.

14.3.2 Kriminaalasjades nr 1-12-11496 ja nr 1-12-11206 mõistis kohus süüdistatavatelt välja sundraha ja koopiate tegemise kulu ning jättis riigi kanda üksnes määratud kaitsjale makstud tasu. Üksnes asjaolu, et nendes kriminaalasjades oli süüdistatavatel olemas töökoht, ei anna alust väitele, et kohus oleks pidanud menetluskulud jätma täies ulatuses süüdistatava kanda. Tõendeid, mis kinnitaksid menetluskulude hüvitamise küsimuse ebaõiget otsustamist, distsiplinaarkolleegiumile esitatud ei ole. Seega ei ole tõendatud, et kohus on nendes kriminaalasjades menetluskulude hüvitamise küsimuse lahendanud ebaõigesti.

Eeltoodu alusel leiab distsiplinaarkolleegium, et ka nendes kriminaalasjades tehtud kohtuotsuste osas ei ole tõendatud asjaolud, mille alusel saaks tunnistada kohtunik Xt süüdi distsiplinaarsüüteo toimepanemises.

14.3.3 Kriminaalasjades nr 1-12-8535, nr 1-12-11211, nr 1-12-6572 ja nr 1-12-6200 tehtud otsustest nähtub, et kõigis nendes asjades on kohus jätnud menetluskulud täies ulatuses riigi kanda. Seejuures on kohus kriminaalasjades nr 1-12-8535 ja nr 1-12-11211 oma otsustust motiveerinud sellega, et arvestades süüdistatavate majanduslikku olukorda käiks menetluskulude hüvitamine neile ilmselgelt üle jõu. Distiplinaarkolleegium nõustub distiplinaarmenetluse algatajaga, et KrMS § 180 lg 1 kohaselt hüvitab süüdimõistva otsuse korral menetluskulud süüdimõistetule. Sama paragrahvi kolmanda lõike kohaselt arvestab kohus menetluskulusid määrates süüdimõistetule varalist seisundit ja resotsialiseerumisväljavaateid. Kui menetluskulude hüvitamine käib süüdimõistetule ilmselt üle jõu, jätab kohus osa neist riigi kanda. Kui suure osa menetluskuludest võib kohus maksimaalselt jätta riigi kanda, seda seadus ei sätesta. Selles küsimuses puudub ka Riigikohtu lahendite näol asjakohane kohtupraktika. Samuti pole kohtupraktikas selget seisukohta, missugustel juhtudel võib kohus sätet tõlgendades teha põhiseadusele vastava, kuid sätte sõnastusest otseselt mittenähtuva, otsustuse ning millal ta peab jätma selle sätte kohaldamata ja algatama põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse. Seega ei ole menetluskulude hüvitamise küsimust reguleeriv seadus üheselt mõistetav ja seetõttu ei saa distiplinaarkolleegiumi arvates käesoleval juhul lugeda tõendatuks, et kohtunik X tõlgendus menetluskulude hüvitamist reguleerivatele seadusesätetele on ilmselgelt ebaõige. Isegi kui selline seisukoht tunnistatakse ebaõigeks, ei ole sellises olukorras õiglane süüdistada kohtunikku süülses distiplinaarsüüteo toimepanemises.

15. Eeltoodud põhjendustel ja juhindudes kohtute seaduse § 97 lg-st 2, leiab distiplinaarkolleegium, et vaatamata mõningatele puudustele kohtuotsuse koostamisel nr 1-10-254 ja ühekordsele minetusele kokkuleppemenetluses kriminaalasjas nr 1-12-4868 ei täitnud A Maakohtu B kohtumaja kohtunik X oma ametikohustusi süülselt mittekohaselt sedavõrd, et seda saaks käsitada distiplinaarsüüteona kohtute seaduse § 87 lg 2 mõttes. Seega ei ole ta distiplinaarsüüdistuses märgitud süütegu toime pannud ja ta tuleb esitatud süüdistuses õigeks mõista.

Ott Järvesaar

Lea Laarmaa

Tambet Tampuu

Tiit Lõhmus

Ingeri Tamm